

AKÖREN ALİ RIZA ERCAN MYO

Ders: Genel Ekonomi II

Konu 1: Makro İktisadın Doğuşu ve Makro
Modeller

Öğr. Gör. Refika BOYACIOĞLU ATALAY

İktisadın Tanımı, Makro ve Mikro İktisat Ayrımı

En çok kullanılan tanımı ile **İktisat**, ekonomideki aktörlerin sınırsız istekleri ile kıt kaynaklar arasında denge kurmaya çalışan bilim dalıdır.

İktisat bilimi genel olarak makro ve mikro ayrımına tabi tutulmaktadır.

Mikro iktisat: Ekonomiyi tüketiciler, firmalar ve endüstriler düzeyinde inceleyen başka bir ifade ile daha küçük birimlerin ekonomik davranış biçimlerini inceleyen iktisat dalıdır.

Makro iktisat: İktisadi karar birimlerinin davranışlarından çok ekonominin genelini ilgilendiren enflasyon, işsizlik, dış ticaret, ekonomik büyüme gibi makro konuları inceleyen iktisat dalıdır.

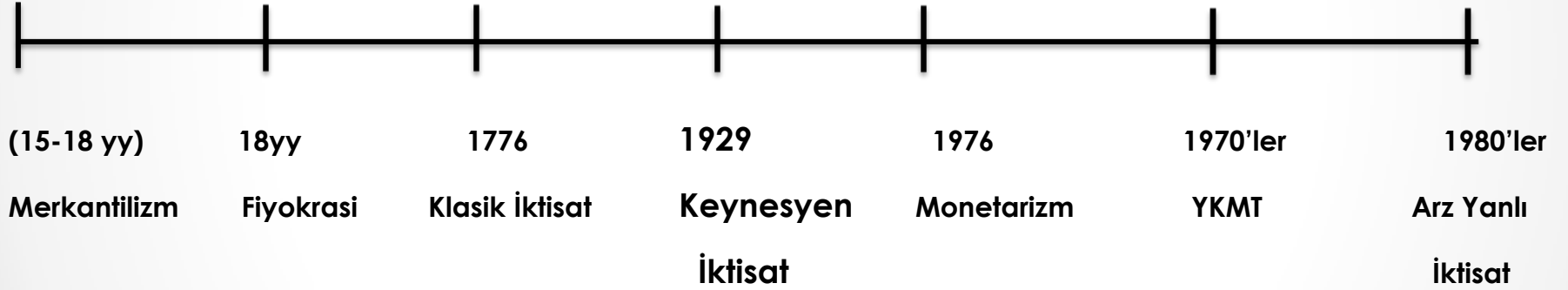
Makro iktisadın kapsadığı konular şunlardır;

- Toplam tüketim ve üretim
- Toplam tasarruf ve yatırım
- Toplam gelir
- İstihdam ve işsizlik
- Enflasyon ve deflasyon
- Büyüme ve Kalkınma
- Dış Ticaret

Makro İktisadın Tarihsel Gelişimi

Makro ekonominin doğuşu **1936 yılında bir İngiliz iktisatçı olan John Maynard Keynes'in «İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi» adlı eserini yazmasıyla gerçekleşmiştir.** Keynes mikro olayları makro yorumlamıştır.

Ancak Keynesyen dönemi incelemeye başlamadan önce diğer düşünce akımlarını bilmemiz gerekmektedir.

Merkantilizm(Ticari Kapitalizm)

Kelime anlamı «ticaretçilik» olan merkantilizm 15.Yy Avrupa'da ortaya çıkan **Rönesans ve Reform hareketleriyle** derebeyliklerinin yıkıldığı dönem ile sanayi devrimi arasındaki dönemde(15-18. yy) 300 yıl Batı Avrupa ülkelerinin ekonomik hayatını etki altına almış bir düşünce akımıdır.

Coğrafi keşiflerle birlikte Avrupa'ya değerli maden akışı başlamış, bu durum merkantilizm akımının gelişmesine yol açmış, tarım kesimi fakirleşirken tüccar sınıfı zenginleştirmiştir. Bu nedenle merkantilistlere göre artık fazla(net hasıla) **ticarettten** sağlanmaktadır.

Merkantilist felsefeye göre dış ticaret politikasının temel amacı **hazinenin altın stokunu arttırmaktır ülke daha fazla değerli maden akışı sağlamaktır**. Merkantilistler ülkenin değerli maden stokunu artırmak amacıyla dış ticarete korumacılık politikaları izlemişlerdir ve yalnızca hammadde ithalatına izin vermişlerdir bunun amacı ise bu hammaddeleri işleyip tekrar ihraç ederek dış ticaret fazlası oluşturmaktır.

Merkantilistler ekonomiye müdahale eden güçlü merkezi ve otoriter bir devlet anlayışına hakimdirler. Otoriter devlet yalnızca dış ticaret fazlasıyla değil sömürgecilik ve korsancılık faaliyetleriyle de ülkeye maden akışını sağlamalıdır.

Merkantilistler dünyadaki değerli maden stokunun sabit olduğunu varsaydıkları için dış ticarettten her iki ülkenin de karlı çıkamayacağını dış ticaretin bir «kazan-kayıbet oyunu» olduğunu öne sürmüşlerdir

Merkantilizm akımı Avrupa'nın farklı ülkelerinde farklı zamanlarda ortaya çıkarak 3 asır kıtayı etkisi altına almıştır. Bu akım farklı ülkelerde hemen hemen aynı uygulamalarla yalnız farklı isimlerle anılmıştır;

İngiltere'de merkantilizmle ilgili düşünceler broşürlere basılarak yayıldığı için İngiliz Merkantilistlere Buroşürcüler ,

Fransa'da dönemin maliye bakanı Jean Baptiste Colbert tarafından çıkarılan anılan Colbertizm,

Almanya'da Kameralizm,

İspanyada ise Külçeciler veya Bullionizm adıyla ortaya çıkmıştır.

Merkantilist Akım Nasıl Sona Ermıştır?

18.Yy sonlarında İngiltere'de ortaya çıkan sanayi devrimi üretimi kitlesel hale getirmeye başladı ve yeni Pazar arayışlarını hızlandırdı bunun sonucu olarak korumacı politikaları devam ettirmenin mümkün olmadığı anlaşıldı ve Merkantilizm akımının yerine Klasik düşünce akımı gelişti.

Merkantilist sistemin sona ermesinin başka bir nedeni ise o dönemde altın ve gümüşün para birimi olarak kullanılmasıdır. Altın ve gümüş stokunu artıran ülkeler enflasyon sorunuyla karşılaşmış ve altın ihraç etmeye başlamışlardır.

Fizyokrazi (Tarımsal Liberalizm)

Fizyokrazi 18. yy da Fransa da Merkantilizm akımına tepki olarak ortaya çıkmış bir düşünce akımıdır. Fizyokratlara göre tek üretken faaliyet tarımdır. En önemli öncüsü ve kurucusu Quesnay'dir.

Fizyokratlar dış ticarete ve ekonomide

devlet müdahalesine karşıdırlar

ekonominin «görünmez el» ile

kendiliğinden dengeye geleceğini

ve serbest dış ticaretin olması gerektiğini savunurlar.

Bu düşünce akımı liberalist düşünce akımının temellerini oluşturduğu için önemlidir.

Klasik Düşünce Akımı(Sanayi Kapitalizmi)

Klasik Liberalizm İngiltere’de Sanayi İnkılabının başlamasıyla gelişen bir akımdır.Bu düşünce akımının pek çok temsilcisi vardır ancak içlerinden en önemlisi Adam Smith’tir. Çünkü Smith hem Klasik iktisadi düşüncenin kurucusu hem de iktisadın bir bilim halini alması sağlayan kişidir. Smith 1776 yılında yayınladığı «The Wealth of Nations» adlı eserinde Klasik düşüncenin temel ilkelerini şu şekilde açıklamıştır;

- Kişilerin kendi faydalarını maksimum yapmak için çalışması toplumsal refahı artıracaktır.
- Ekonomide ve özellikle dış ticarete devlet müdahalesine karşıdırlar bunu «bırakınız yapsınlar bırakınız geçsinler» sloganıyla vurgularlar.
- Ekonomi görünmez el sayesinde tam istihdam düzeyinde dengeye gelebilir ekonomiyi dengeye getirmek için devletin para ve maliye politikalarına ihtiyaç yoktur.
- Devlet yalnızca güvenliği ve adaletli yönetimi sağlamalı, bireylerin karlı bulmadığı yatırımları yapmalıdır.
- Smith’te diğer Klasik iktisatçılar gibi ekonomiyeye arz yanlı yaklaşır.

(Mahreçler Kanunu J.B.Say: « her arz kendi talebini yaratır »)

- Ekonomide tek üretken faktör emektir, dolayısıyla bir malın değerini o malın üretiminde kullanılan emek miktarı belirler
- Parayı «gerçekleri örten bir tül» e benzetmişler ve sadece mübadele amacıyla kullanıldığını savunmuşlardır.
- Miktar teorisini geliştirmişlerdir bu teoriye göre;

M.V=P.Y **M**, para stoku **V**, dolaşım hızı **P**,ortalama fiyat düzeyi **Y**,ticaret hacmi

Klasik iktisatçılara göre paranın V,dolaşım hacmi kısa dönemde sabittir,ekonominin daima tam istihdam da olduğu varsayıldığı için Y, ticaret hacmi de sabittir. Dolayısıyla

M=P yani fiyatları para arzı(stoku) belirlemektedir.

- Klasik iktisatçılar faizi «bugünkü tüketimlerden vazgeçmenin bedeli» olarak tanımlamışlardır.
- Ekonomideki bireyler rasyoneldir, dolayısıyla emek gücü reel ücretlere göre davranış sergiler
- Ücret ve fiyatlar tam esnektir yapışkan değildir.
- Ekonomide denk bütçeyi savunurlar

Keynesyen İktisat

Keynesyen iktisadi düşünce akımı 1929'da ABD'de başlayıp bütün dünyaya yayılmış bir ekonomik kriz olan Büyük Buhranının (Kara Perşembe) kötü sonuçlarını bertaraf etmek için J.M.Keynes tarafından ortaya atılmış görüşlerdir.

1929 yılında başlayan ve neredeyse 1930'ların sonlarına kadar etkisi süren bu kriz temelde bir borsa krizidir.1929'da New York Borsasının çökmesi üretim kesimini olumsuz etkilemiş buda işsizliğin artmasına ve dolayısıyla taleplerin düşmesine neden olmuştur.

Keynes 1936 yılında yayınladığı «İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi» adlı eserinde hem ülkelerin bu ekonomik krizden nasıl kurtulacağı hakkında bilgi vermiş hem de ekonomiye makro açıdan yaklaşan ilk iktisatçı olmuştur.

Keynesyen iktisadi düşüncenin temel ilkelerini kısaca şu şekilde sıralayabiliriz;

- Keynes ekonomideki talep yetersizliğini ortadan kaldırmak için kamu harcamalarının gerekirse açık bütçe vererek artırılması gerektiğini savunmuştur.Keynese göre devlet ekonomiye müdahale ederek işsizliği azaltmalıydı bu durumu Keynes şu şekilde dile getirmiştir; «gerekirse bireyler çukur açıp çukur kapatmalılar».
- Devletin ekonomiye maliye ve para politikası aracılığı ile müdahale etmesi gerektiğini savunur
- Ekonomiye talep yönlü inceler

- Ekonominin eksik istihdamda da dengeye gelebileceğini savunur çünkü Keynes'e göre ücret ve fiyatlar yapışkandır. Keynes bunu «ücretler ip gibidir aşağı çekilemez» sözü ile açıklamıştır. Keynes'e göre ücretlerin yapışkan olmasının nedeni kişilerin tüketim alışkanlıklarını hemen değiştirememeleri ve sendikal hareketlerdir.
- Keynes'in analizleri kısa dönemlidir çünkü Keynes'e göre «uzun dönemde her şey ölür»
- Keynes'e göre insanlar faiz oranları yüksek olduğu için tasarruf yapmazlar, tasarruflar kişinin gelir düzeyine bağlıdır gelir düzeyi tüketimleri aştığında kişiler tasarruf yapacaktır. Keynes, Klasik iktisatçıların faizle ilgili görüşlerini eleştirmiş ve faiz oranlarının yalnızca tasarrufların nasıl değerlendirilmesi gerektiğini gösterdiğini savunmuştur. **(Likidite tercihi teorisi)**
- Keynes faiz oranları arttıkça yatırımların azalacağını savunmuştur.
- Keynes'e göre para ekonomiyi reel anlamda etkiler ve kişiler 3 güdüyle para talep ederler; **işlem güdüsü, ihtiyat güdüsü, spekülasyon güdüsü**

Keynesyen iktisadi düşünce 1970 yılında ortaya çıkan Stagflasyon Krizini çözmeye yetmemiş ve bu görüş sona ermiştir.

Stagflasyon Krizi Ve Monetarist Görüş

1930'larda pek çok ülke Keynes'in savunduğu gibi iktisadi bir sorunla karşılaştığında ekonomide yoğun devlet müdahalesi uyguladı. Ancak devlet(hükümetler) giderek ekonomiye müdahale rolünü bir kenara bıraktı ve doğrudan ekonomik faaliyetlere katılmaya başladı.Oy kaygısı ile hareket eden hükümetler,kaynakları verimsiz alanlarda kullanmaya başladı.Ayrıca hükümetler ekonomide bir sorunla karşılaştıklarında Merkez Bankasına emisyon hacmini artırması için baskı yapmaya başladılar.Para arzının hızla artması enflasyonu ortaya çıkardı.Enflasyondaki artış faiz oranlarının yükselmesine neden oldu ve tasarruflar yatırım şeklinde değil spekülatif şekilde değerlendirilmeye başlandı,dolayısıyla enflasyonla fiyatların artması üreticileri üretime teşvik etmeye yetmedi ve o güne kadar hiç görülmemiş bir ekonomik kriz ortaya çıktı bu kriz Stagflasyon Kriziydi ve enflasyon **(fiyat artışları) içinde durgunluk** yaşanıyordu.

Merkez Bankalarının para politikasını uygularken bağımsız olması gerektiği fikri bu dönemde gelişmeye başlamıştır.

Keynesyen iktisadi düşüncenin yetersi kaldığı bu dönemde Stagflasyon Krizini çözmek için yeni arayışlar başlamıştır.

Bu dönemde monetarizm(parasalıcı) görüş ortaya çıkmıştır, bu düşüncenin öncüsü Milton Friedman'dır.

ABD'li bir akademisyen olan Milton Friedman 1976 yılında yayınladığı «Paranın Miktar Teorisi Üzerine Çalışmalar» adlı eseriyle Nobel ödülü kazanmıştır. Friedman: «enflasyon her zaman her yerde parasal bir olgudur» diyerek enflasyonun sebebinin hükümetlerin yanlış para politikaları olduğunu öne sürmüştür. Monetaristlere göre ekonomide sıkı para politikası uygulanmalıdır.

Friedman «Modern Miktar Teorisi» ni geliştirmiştir. Bu yeni miktar teorisinin Klasik miktar teorisinden farkı V, paranın dolaşım hızı monetaristlere göre sabit değildir, değişebilir.

Monetaristlerin ortaya attığı diğer bir görüş ise **Doğal işsizlik oranı**dır. Monetaristler ekonominin tam istihdam da olamayacağını çünkü friksiyonel işsizlik nedeniyle daima ekonomide bir miktar işsizlik olacağını savunmuşlardır.

Yeni Klasik Makro Teori(YKMT)

YKMT,1970'li yıllarda parasalcı (monetarist) görüşten koparak gelişmiştir.İktisata en önemli katkıları **uyumcu (adaptive) beklentiler** hipotezine karşı geliştirdikleri **rasyonel beklentiler hipotezidir**.

Keynesyen ve Monetarist iktisatçılar fertlerin genel fiyat seviyesindeki değişimleri önceden tahmin etmede “**Uyumcu Beklentilere**” sahip olduklarını belirtmişlerdir. Buna karşın YKMT kişilerin «**Rasyonel Beklentilere**» sahip olduğunu belirtmişlerdir.

Şimdi bu kavramları açıklayalım;

Uyumcu beklentilere göre, bireyler fiyat seviyesindeki değişimlere yönelik beklentilerini yalnızca geçmişteki örneklere bakarak oluştururlar.

Örn: Enflasyon oranı önceki yıl % 20 ise, bireyler cari yıl enflasyon oranının da % 20 olacağını beklerler. Eğer cari yıl içerisinde enflasyon oranı artarsa (azalır) bireyler sonraki yıldaki enflasyon oranının da artacağını (azalacağını) tahmin ederler ve davranışlarını buna göre ayarlarlar

Rasyonel Beklentiler Hipotezi, **ilk defa 1961** yılında mikro iktisat alanında yapılan bir çalışmada **John Muth** tarafından ileri sürülmüştür.

Rasyonel beklentiler hipotezi, günümüz dünyasının dinamik, rasyonel ve enformasyona kolay erişebilen bireyine (ekonomik karar birimine) dayanmaktadır

Rasyonel Beklentiler Hipotezi aşağıdaki varsayımlar altında ;

- Ekonomideki bireylerin piyasa hakkında tam bilgiye sahip olduğu,
- Fiyatlar ve ücretler esnektir
- Uzun dönemde para yansızdır
- İktisadi karar birimleri rasyoneldir ve sürekli aynı hatayı tekrarlamazlar

İktisadi karar birimleri(firmalar ve hane halkları)hükümetlerin alacağı kararları önceden tahmin edip bu politikaların kendileri üzerindeki olumsuz etkilerini bertaraf edeceklerdir.Bu hipoteze göre bireyler ekonomiye yönelik beklentilerini oluştururken geçmişle birlikte bugünden de yararlanırlar.

Rasyonel Beklentiler Hipotezine Örnek;

Enflasyon oranının yüksek olduğu ve bunun kaynağının talep artışından kaynaklandığının bilindiği bir ekonomide bireyler hükümetin talebi kısıtıcı önlemler alacağını önceden tahmin eder ve bu politikaları etkisiz hale getirecek önlemler alırlar ve hükümetin talebi kısıtmaya yönelik bu politikası ekonomideki reel değişkenler üzerinde etki etmez.

Paranın reel değişkenler üzerinde (üretim, tüketim, ücretler gb.) etkisi olmamasına, para hacmindeki değişmelerin yalnızca parasal değişken olan fiyatlar genel düzeyini etkilediğine ilişkin görüşe **paranın yansızlığı** denilmektedir.

Arz Yanlı İktisat Teorisi

1970'te yaşanan Stagflasyon Krizi ile başlayan durgunluk 1973 yılında OPEC ülkelerinin batılı ülkelere koyduğu petrol ambargosu ile ortaya çıkan Petrol Kriziyle yükseliş göstermiştir.

Bu dönemde Keynes'in talep yönlü politikaları ekonomideki durgunluğu gidermede çözüm olamamış ve **Arz Yanlı İktisat Teorisi** ortaya atılmıştır.

Arz Yanlı İktisat Teorisi 'nin temel amacı yüksek ekonomik büyüme ve düşük enflasyonu birlikte gerçekleştirmektir.

Bu dönemde Amerikalı iktisatçı Profesör **Arthur Laffer** arzı(üretimi) artırmak için **Laffer Etkisini** ortaya atmıştır.

Laffer'e göre; vergilerde indirim yapılması öncelikle yatırımcıları teşvik edecek bu da üretimi ve dolayısı ile toplam arzın artışına neden olacaktır.Üretim artışların yeni istihdam alanı oluşturacak diğer taraftan fiyatların düşmesine dolayısıyla enflasyonun azalmasına neden olacaktır.